

РОЗРОБКА СКЛАДОВИХ АКМЕОГРАМИ ВЧИТЕЛЯ ДЛЯ ПРОЕКТУВАННЯ ЙОГО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті наголошується на необхідності проектування самоосвітньої діяльності вчителя в процесі неперервної освіти. Виявлено зв'язок між уміннями проектувати власну діяльність і самопізнанням особистості. Зазначено, що в основі побудови акмеограми лежить аналіз сильних і слабких сторін особистості, виявлення перешкод, що заважають професійній самореалізації учителя. До складових акмеограми вчителя віднесено метод біографії, акмеологічне досьє, портфоліо вчителя-новатора. Описано техніку реалізації складових акмеограми під час підвищення кваліфікації учителів.

Ключові слова: самоосвітня діяльність, самопізнання особистості, проектування в освітній діяльності, освітні проекти, професійна самореалізація вчителя, неперервна освіта, акмеограма вчителя.

Постановка проблеми. Останнім часом в нашій країні відбувається перебудова шкільної освіти, декларуються нові підходи до навчання та виховання школярів, змінюються методологічні підходи, а проектування набуває педагогічного сенсу, стає одним із основних механізмів проведення адекватних змін в освіті, створення умов для самореалізації суб'єктів педагогічного процесу. Під впливом останніх подій у суспільстві, на зламі різних, у тому числі й протилежних світоглядів, молодь прагне бути незалежною, самостійною, все знати "зараз і сьогодні". Нині вчителів недостатньо користуватися лише набутим університетським багажем знань і вмінь, оскільки спостерігається широка обізнаність учнів у різних галузях, а повсякденний доступ до засобів масової інформації вносить постійні корективи думок, поглядів, переконань. Як зазначає Н. Сидорчук, суб'єктом передачі основ самоосвітньої діяльності для підростаючого покоління виступає учитель та "кваліфіковане керівництво нею та навчання своїх вихованців продуктивним способом її здійснення можливе за умови володіння самим учителем засобами самоосвіти [5, с. 361]". І тому сучасному вчителю потрібні самоосвітні процеси, такі як: самопроекткування власної професійної діяльності, самоаналіз і самокоригування дій і поведінки, самоствердження й самореалізація в педагогічній діяльності.

Як відомо, проектування самоосвітньої діяльності вчителя відбувається в процесі неперервної освіти. Однак, для підвищення ефективності самоосвітньої діяльності недостатньо використовуються акмеологічні прийоми, методи, форми взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу. Зауважимо й на тому, що останнім часом учителі долучаються до освітньої проектної діяльності, яка вимагає відповідної підготовки, виявлення творчих здібностей, креативного мислення, нестандартних рішень педагогічних ситуацій. Проте, бракує часу й заохочувальних заходів для самоосвітньої діяльності вчителя, розкриття його творчих здібностей під час розробки освітніх проектів. Ці та інші суперечності породжують проблему недостатнього навчально-методичного забезпечення проектування самоосвітньої діяльності вчителів, до якого віднесемо акмеограму та її складові.

Мета статті – розробити складові акмеограми вчителя для проектування його самоосвітньої діяльності, навести приклади використання акмеограми в професійній діяльності педагогічних працівників.

Результати теоретичного дослідження. У дослідженні дотримуємося думки О. Жерновникової, яка вважає, що проектування є "створенням конкретних проектів на основі концептуалізації їх задуму, які передбачають орієнтовні варіанти вмотивованої майбутньої діяльності на основі професійно-особистісних цінностей, безпосередньо спрямовують практичну навчальну діяльність, що охоплює актуалізацію і теоретичне опрацювання освітніх ініціатив, чітко впорядковану послідовність дій, що приводить до інновацій у практиці і прогнозує результати [2, с. 43-44]". Проте, самоосвітня діяльність учителя, її проектування вимагають належних умов. Так, Н. Сидорчук [5] вважає, що самоосвітню діяльність учителя активізують такі умови, як: організаційно-педагогічні (мотивування вчителів до самоосвітньої діяльності, організація освітнього простору для самореалізації освітнього потенціалу та задоволення результатами такої діяльності, формування в учителів готовності до самоосвітньої діяльності) і соціально-психологічні (створення умов для самовдосконалення вольових якостей особистості вчителя, підвищення професійно-педагогічної компетентності вчителя, його креативності, соціальної домінантності).

На наш погляд, проектуванню самоосвітньої діяльності вчителя допомагає акмеограма. Вважаємо за доцільне структурувати інформацію в акмеограмі вчителя у вигляді наступних змістових чинників: мотиваційний (мотиви досягнення успіху та побудови кар'єри в професійній діяльності); когнітивний (фахові та педагогічні знання); змістовий (вміння педагогічної діяльності, зокрема й уміння самоосвітньої діяльності) та контрольно-корективний (дотримання й корекція акмеологічної позиції суб'єкта педагогічної діяльності).

Як свідчить досвід роботи в педагогічному колективі загальноосвітнього навчального закладу, акмеограму краще будувати на основі результатів, отриманих завдяки її складових – методу біографії, акмеологічного досє, потфоліо вчителя-новатора. Як зазначає Н. Мараховська [3], біографія допомагає виявити джерела саморозвитку особистості, встановити, як особистість "створює сама себе", визначити суттєві повороти її життєвого шляху. Форма написання біографії може бути вільною, але вчена радить складати її у вигляді наративу (опису себе й власного життєвого досєду у вигляді зв'язного повідомлення, побудованого за законами організації художнього тексту), а конкретні питання-орієнтири мають допомагати виявити динаміку розвитку особистості. У роботі з учителями ми акцентували увагу на їхні очікування та результати освітньої проектної діяльності. У такому випадку ставили запитання, як: "Чи маєте Ви досвід освітньої проектної діяльності, чим можете поділитися з іншими вчителями?", "Чи задоволені Ви результатами підготовки учнів до проектної діяльності?", "Чи задоволені Ваші учні роботою над освітньою проблемою, участю в навчальних проектах?", "Що необхідно змінити в організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі?", "З якими труднощами Ви зустрілися під час освітньої проектної діяльності?"

Основою акмеологічного досє є метод SWOT, який використовується з метою самоаналізу, самооцінки власної професійної компетентності, який традиційно застосовують у бізнесі як метод стратегічного планування з метою вивчення особливостей компанії та її місця на ринку, акцентуючи увагу на її сильних та слабких сторонах, можливостях, загрозах. SWOT складається з чотирьох пунктів: "сильні сторони" (Strengths); "слабкі сторони" (Weaknesses); "можливості" (Opportunities); "загрози" (Threats). Так, до сильних сторін учителя можна віднести знання свого предмету, знання інших навчальних предметів та вміння здійснювати їх інтеграцію, знання вікових та психологічних особливостей учнів, їх улюблених видів навчання та, відповідно до цього, вміння розробляти власні стратегії та методи навчання, які є основою його професійно-педагогічної компетентності. Учителям пропонували написати есе на тему: "Мої досягнення та плани на майбутнє"

До слабких сторін учителя належить недостатня впевненість у професійно-педагогічній компетентності, недостатнє володіння інформаційно-комунікаційними технологіями та інтерактивними методами навчання. Учителям пропонували семінар з метою ознайомлення з ІКТ та їх можливостями використання на практиці.

Можливості – це відповіді на такі питання: "Що необхідно зробити для самопізнання власного потенційного "Я"?", "Може не вичерпані можливості педагогічної діяльності та я зможу дещо змінити в собі?". Учителям пропонували складати портфоліо власних досягнень, яке позитивно впливає на освітню проектувальну діяльність [4].

Загрози для успішного здійснення педагогічного процесу виявляються такими питаннями: "Що заважає мені у роботі з учнями?", "Чого я ще не знаю про себе?", "Чи можна надіятися на підтримку іншої людини?". Серед загроз відзначимо перевантаження вчителя та учнів, втрату учнями інтересу до предметів, відсутність матеріального заохочення, авторитарний стиль керівництва школи та інші. Таким чином, підвищити інтерес учителів до самоосвітньої діяльності можна в процесі розробки акмеограми.

З метою переконання себе в позитивній системі поглядів і мислення скористалися порадами Вон Ейкен Джона в книзі "Можливо все!". Разом з учителями обговорювали такі тези, як: "Ви створені для успіху, а не для того, щоб виживати, ледве зводячи кінці з кінцями", "Що Вам заважає змінитися?", "Кожен із нас має власну цінність", "Ваші найкращі дні попереду", "Ви і Ваші результати – це не одне й те саме". Щоб позбутися стереотипів, автор радить не триматися за своє минуле, переживання, непростення й помилки дитинства, які накопичуються роками. "Позитивної думки, зміни й навіть щастя – це субстанції, які не бажають і не можуть існувати в одному просторі з вантажем минулих невдач. Їм потрібна красива, вільна, простора душа і свідомість – тоді вони зможуть повністю розкрити свої крила й понести нас уперед" [1, с. 108].

У дослідженні виявлено зв'язок між вміннями вчителів проектувати власну діяльність та їхнім самопізнанням особистості. Вони усвідомлювали роль самопізнання для ефективної самоосвітньої діяльності, проектування її засобів. Характерним було те, що вчителі власні вміння проектувальної діяльності, наприклад, уміння проектувати тип уроку, розробляти його етапи, складати сценарій виховної години, виявляли міжпредметні зв'язки, вдосконалювали через призму знань і вмінь самості (саморозвиток, самовдосконалення, самореалізація тощо). У процесі неперервної освіти вчителі виявляли прагнення пізнавати нове, бажання плідно працювати й перемагати труднощі, обговорювали шляхи підвищення їхньої професійної компетентності.

Педагогічні працівники значну увагу приділяли методичній роботі, засіданням методичної ради, на яких вони знайомилися з акмеологічними прийомами, методами, формами взаємодії вчителя з учнями, а також удосконалювали власний потенціал.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розробку складових акмеограми вчителя віднесемо до одного із шляхів розв'язання проблеми навчально-методичного забезпечення проектування його самоосвітньої діяльності. Під навчально-методичним забезпеченням розуміємо сукупність прийомів, методів, форм взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, які підвищують ефективність його організації і продуктивність результатів педагогічної праці. Ознайомлення вчителів з акмеограмою, її складовими, технічними прийомами складання активізує його внутрішній самоосвітній потенціал. У подальшому дослідженні перспективним є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов проектування самоосвітньої діяльності вчителів.

Використані джерела

1. Вон Эйкен Джон. Возможно все! Дерзны в это поверить ... Действуй, чтобы это доказать! / Джон Вон Эйкен. – М., 2015. – 358 с.
2. Жерновникова О. Дидактична підготовка майбутніх учителів математики до проектування навчальної діяльності старшокласників: теоретичний та методичний аспекти : [монографія] / О. Жерновникова. – Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015. – 400 с.
3. Мараховська Н. В. Використання аналізу SWOT у фаховій підготовці майбутніх психологів / Н. В. Мараховська // Актуальні питання сучасної педагогіки : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 11-12 груд. 2015 р.). – Херсон, 2015. – С. 127-129.
4. Рибалко Л. С. Портфоліо як засіб самоосвітньої діяльності вчителя загальноосвітньої навчальної школи / Л. С. Рибалко // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. "Сучасна педагогіка та психологія: від теорії до практики" (м. Запоріжжя, 26-27 серп. 2016 р.). – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2016. – С. 80-84.
5. Сидорчук Н. Г. Психолого-педагогічні фактори підвищення продуктивності самоосвітньої діяльності майбутніх учителів як акмеологічна проблема / Н. Г. Сидорчук // Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : моногр. / [редкол. : В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Я. С. Фруктова]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – С. 359-377.

Kirychenko S.V.

DEVELOPMENT COMPONENTS AKMEOGRAMY TEACHER TO DESIGN HIS SELF

The article emphasizes the necessity of designing self-education in teaching in the lifelong learning process. It is noted that the effectiveness of the teacher's self-educational activity depends on the teaching facilities that is to motivate teachers to self-educational activity, to organize an educational space for realization of the educational potential and satisfy with the results of such activities, to form teachers' readiness to self-educational activity.

In pedagogical sense projecting as the creation of the identity of specific projects to self-educational activity is based on the results of self-discovery. However, the teacher as an ordinary person, not always focuses in their own abilities and therefore it is necessary to enhance his potential in the process of lifelong education. The strengths of the teachers are knowledge of subject, knowledge of other academic subjects and the ability to perform this integration, the knowledge of age and psychological characteristics of students, their favorite types of training and, consequently, the ability to develop their own strategies and teaching methods that are the basis of his professional pedagogical competence. The weaknesses of the teachers are lack of confidence in a professionally-pedagogical competence, lack of knowledge in information and communication technologies and interactive methods of teaching students.

It is noted that the basis of acmeogram is the analyzing of the strengths and weaknesses of the individual, identifying obstacles to professional self-realization of the teacher. The components of teachers' acmeogram are the method of biography, acmeological dossier, portfolio of the teacher-innovator. It is described the technique of implementing the components of acmeogram during the teacher training.

Key words: self-educational activity, self-identity, projecting in educational activities, educational projects, professional teachers' self-realization, lifelong education, teacher's acmeogram.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2016 р.